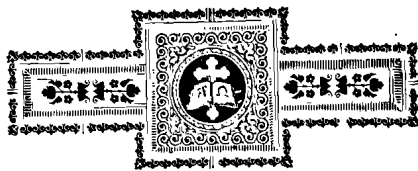

Փարիզի փողոցները լուսաւորուած են ժե գաւառու վերջերը: Պերլինն իւր լուսաւորութիւնը Երեւն Վայարընարին է պարտական՝ զոր փրկելու իրիկս Երեւն վերջէն ընդհանրացուց: Լոնտոն լուսաւորեցաւ 1736ին: Վիգակուէ կամ քարածխէ կազ հանելու եւ վառելու փորձն առաջին անգամ ժե գաւառն երկրորդ կիսուն Պէլէր Ըրաւ՝ որ նոյն ժամանակուան նշանաւոր քիմիագէտն երէն էր եւ մեծ ճոխութիւն էր ստացած իւր փէլէոֆոսֆորէ լուսով: Քլայվընն եւ Հայէն իմացած էին որ քարածխէն տաքնալով վառելի կազ մը յառաջ կու գայ, բայց այս գիտս ալ գործնական հետեւութիւն մ'ունեցած չէր: Սակայն Լենտլէֆ 1767ին ցուցուց որ այս կազը խողովակներով ամէն տեղ կրնայ երթալ, եւ փրէշ 1786ին ի Վիւրցպուրկ ոսկրներէ հանուած կազով մը խուցը կը լուսաւորէր: Նմանօրինակ փորձեր բոլոր էր եւ Լորտ Տունտոնայտ, բայց քարածխոյ կազի ճիւղին հիմը դրաւ 1792ին Մուրտը Սկոթլանդին, որ իւր տանը մէջ կազ մը կը վառէր ցուցնելու համար՝ որ այս եւեղանակաւ կրնայ գործածելի կազ հանուիլ: Մուրտը Սկոթլանդ գործատանց շատերուն մէջ մտեց կազով լուսաւորելը, եւ իւր յաջորդը՝ Բրէլ՝ արդի լուսաւորութեան տեսիլքը կրնայ նկատուիլ: Գրեթէ այս ժամանակներս սոյն առարկայով կը զբաղէր ի Գաղղիա Լը Պոն, բայց յաջողութիւն չունեցաւ եւ իւր ստացուածքը կորցուց: Ասոր աշխատութիւնքը գրգիռ եղան Յովհ. Վիլյէրը Տիւմպլայն սոյն կարգի փորձերը շարունակելու, որ եւ յաջողեցաւ 1805ին հաստատել ի Լոնտոն բաժանագրական ընկերութիւն մը՝ Լոնտոնի մի մասն լուսաւորելու: Սոյն ձեռնարկութիւնը բազմաթիւ դժուարութեանց դէմ կուռելու հարկադրեցաւ. բայց շուտով ծաղկեցաւ. 1815էն սկսեալ Սեզոլեայքը փորձեցին անանոց ճարպէն կազ հանել, բայց այս փորձս այնպէս ապարդիւն եղաւ, ինչպէս եղած էր փրէթ-թէրֆէրի փայտէ կազ հանելու փորձերը: Բարածխոյ կազի գործատներն ի Գերմանիա կառուցուած են՝ 1825ին ի Հաննովէր, 1828ին ի Տրէզլան, 1830ին ի Ֆրանքֆուրդ. 1837ին ի Լայպցիկ: «Նիւկարական լուսոյ գառնելովն», կ'ըսէ Մորկենշտէն, «կազի լուսոյ հզօր միջակից մ'երեւան ելաւ»:

Այս երկու լուսերուն իրարու հետ ինչ յարաբերութեան մէջ ըլլալը սահմանել եւ ըստ արժանւոյն համեմատել՝ առաւել ազգապային է քան ներկային:

ԲԱՐՈՅԵԱՆ

ՄԱՅԻՍԻ ՏԱՍՆՈՒՎԵՐԸ

ՊՆՏՈՒՆՈՒ ՎԵՐ

(Ի Զ. ՀՐԻՇՓԵՆԸ)

(Ըրարեւելոսիւն)

ԳԼՈՒԽ Բ.

Նանային մերկը կը տիրէր անտառաց մէջ եւ զաշտաց վրայ: Ծառերը կը ծածային յարմատուստ, եւ իրենց ճիւղերը սաստիկ շառաւմամբ յերկիր կը խնարհէին: Երկիւղազին կը խուսէին լուսունը սաստիկ կարկառէն, եւ ոչ աներկիւղ ի փախուստ կ'աճապարէին անտառաց բնակիչը իրենց անդնդային սորերէն. անտառաց առուներն՝ որ գրեթէ միշտ մեղմ խորիւրով իրենց ընթացքը կը կատարէին, փրփրազէզ արեաց բուռն կատաղութեամբ կը յորդէին կ'որդէին եւ կ'ըլլային գերեզման այն ամէն կենդանեաց՝ որ իրենց յորձանաց կը հանդիպէին:

Այսպէս կը գտար հզօր մերկը նաեւ յանտառին, որուն մէջէն նեղ եւ անձուկ կողմնական ուղի մը՝ գլխաւոր ճամբան կտրելով՝ շատ աւելի կարճ կերպով Օրմանի գլխէն Օրմէն կը տանէր: Միայն մրդկին սաստաշունչ շառաչիւնն եւ անտառի առուին խորիւրը լսելի էր. կենդանոյ մը հետքը չկար. եւ ո՛վ ալ կը համարձակեր ինք զինք այս փոթիլկին մասնել:

Այսու հանգիստը՝ յամր կը մտնար մարդ մը: Ծածկեալ կերպարանք մը թփոց մէջէն իրեն ճամբայ կը բանար: Լայնաշուրթն գլխարկ մ'իւր ետեք կը ծածկէր, խոշոր նիւթէ

վերարկու մը զինք կը պատէր եւ ատրճանակի փողը կը փայլէր, երբ հովը վերարկուին քղանցքները իրարմէ կ'անցատէր:

«Գժոխային միրիկ մը՝ որ կարծես սպանութեան եւ վեժժեմիտութեան համար է եղած, կ'ըսէր գիշերային թափառականը: Պիտի սառիս, գանձ իմ, անշուշտ ջերմ բունին հասնիլ կ'ուզես. քիչ մ'ետքը հոն ես, Լաֆոնս. քեզի համար անտէր շան պէս մերժուելուս՝ հատուցում պիտի ընես. պիտի հասուցանես այն կատաղի մոլեգնութեան փոխարէն, զոր ես քու պատճառաւ զսպելու ստիպուեցայ. հատուցում պիտի ընես այն ժամերուն փոխարէն, զորոնք մըրկալից գիշերով զքեզ ձեռք ձգելու համար կ'անցընեմ: Զգուշացիր, մեծապայծառ ձիաժար, տուն պիտի չգառնաս:»

Իւր հրացան զէնքը շօշափելով՝ հինաւորաց ուրեք միջին ետեւը ծածկուեցաւ, ուր ցերեկն իսկ ամենայն դիւրութեամբ կրնար մէկը թագել, թող թէ խաւարին եւ միջազգած փոթորկալից գիշեր մը:

Որսին վրայ յարձակելու պատրաստուող վագեր պէս հոն կը կենար. աշուրները կը փախիլէին: Չորս կողմը կը տիրէր տարերայն գիմարդուութիւնը եւ ասոնց մէջ՝ կայր կիթն ու մարդասպանութեան խորհուրդն է մարդկային սրտի բունեալ:

Ի հեռուստ ձայն մը կու գար. հրեղէն նժուգի մը վրայ հեծած էր մարդ մ'եւ կը սուրար անտառին մէջէն: Մուշտակաւոր թանձր վերարկուն մինչեւ վիզը կոճկուած էր, գլխանոցը մինչեւ աշուրներէ իջած էր եւ առջեւը մուշտակի մէջ պատեալ առարկայ մ'ունէր, որ այս դրից մէջ աւելի պուրակ մը վաճառքի կը նմանէր, քան թէ՛ կենդանի էակի: Մուշտակին մէջէն մանկական սիրուն կերպարանք մը կ'երեւար, որուն կապտոյտ աշուրներն աներկիւզ փութորկին կատաղութեան կը նայէին:

«Յաւա՛յ, հաւատարմի՛ք, յաւա՛յ,» կը հծծէր ձիաժարը շողջորթական ձայնիւ մը, եւ արթուն ձին իւր քայլերն աւելի եւս կը փութացնէր: «Ինչպէս Արմանտ վախճած պիտի ըլլայ, կ'ըսէր ինք իրեն. բայց ոչ անագան իւր քովը պիտի ըլլամ եւ իւր շնորհակալու հայեցուածքը զիս պիտի վարձատրէ, ո՛չ անագան —, Լայս մ'է ելաւ ծառոց միջին ետեւէն, կարկոտ շառաչիւնը զինուր շաշիւն ինչդից — բայց հրացանաձիգը եւս նշան էր առած. հովին եւ կարկոտին, նոյն իսկ կատաղեալ առուին մոլեգնի մանջման յարժեքով՝ յուսահատ ձայնիւ:

«Վերաւորեցայ, Աստուած պահէ իմ —, գտնեց:

Այսու տատանել թամբէ վրայ. ջղապինդ բաղկաւ ամուր կը բռնէր տղան՝ նոյն իսկ այն ատեն, երբ տակաւ տակաւ վար կ'իջնար ձիէն՝ որ խորտած՝ թփուտը մտաւ օստտիկ օստտիկ:

Ամեն կողմ խոր լուռութիւն էր: Ցարերաց շառաչիւնը կարծես իւր հովանոյն ներքեւ գործեալ ռճրագործութիւնէն ստկացած վայրկեան մը դադրեցաւ:

Յամրաքայլ սողոսկելով կը մերձենար վաս մարդասպանը:

«Հասկըցա՛ր, գանձ իմ, կը շնչէր, հոգիդ Աստուծոյ յանձնեցիր: Անգամ մ'ալ նայիմ երեսը եւ ապա առուն կը ձգեմ զքեզ, անհետ պիտի կորսուիս եւ միայն ես —»

Հրահանով լցւա վառելով՝ ծոռեցաւ դէպ ի մեռեալը եւ անոր կերպարանքը լուսաւորեց: Բայց սաստիկ աղաղակաւ յետոս յետոս գնաց. անանական կատաղութիւնն՝ որ ոչ շատ յառաջ իւր կերպարանքը զուարթացուցած էր, տեղի տուաւ երկիւղին եւ զարհուրանաց եւ մեռելի գոյն զգեցաւ: «Տէր Աստուած: Լաֆոնը չէ:»

Կարծես կարկամած էր եւ յակամայ կամե իւր շըթուկներէն ելաւ. «Մտիկայ ... է —»

Գիտակին վրայ նետուեցաւ եւ ձեռքը անոր սրտին վրայ դրաւ, որ ալ բախելէ դադրած էր: Բաւական ժամանակ ապշած եւ անզգայ մնաց Գրիգորովիչ:

Հեծեմանաց մեղմ ձայն մը հասաւ իւր ականջին. մօտ տեղէ մը՝ գետնէն կու գար: Մարդասպանը գող մը գգաց: «Տղու ձայն», կը հառաչէր, «Տէր Աստուած, չեմ կրնար, չեմ կրնար զայս ընել:»

Միւսանգամ լցւա վառեց գողդողալով. լուսոյ ճառագայթը մանկան վարդագոյն բայց երկիւղէն խաթարեալ երեսին վրայ ինկան — Գրիգորովիչի հանած աղաղակը դժուարաւ կրնար մարդկային ըլլալ:

Եւ արեւի տրուփ ձիւ մը տրոփիւնը կը լուէր հեռուէն:

Երկիւղէն մարդասպանը թփուտը մտաւ: Մանկան հեծեմանքը կը շարունակուէր:

Տրոփիւնը կը մերձենար: Վերարկուով պատեալ հեծեալը սանձը ձգտելով սկսաւ կամաց երթալ:

«Սաստիկ օդ, կը մոնչէր դժկամակութեամբ, եւ այսպիսի օդով անտառին մէջ մուրիլ՝ արդարեւ շնչին բան չէ: Այս ծառայալու թիւնն Պաշտեղով իշխանին թանկագին պիտի ըլ-

լայ, որուն ինք զինքս ինքնայտար կամքս առաջ արկեցի. կը յուսամ թէ ուղիղ ճամբան գտայ, վասն զի այս ճամբան — հը, ի՛նչ է այս։»

Թամբին վրայ մնալու համար՝ հարկ էր քաջամարտ հեծելոյ մը բովանդակ արթնու- թիւնը գործածել, ինչու որ ձին առջևն կեցող առարկայէն զարհուրելով կը ծառանար։

Յական բթթելէ հեծեալը սահած եւ գե- տին էր խոնարհած։ Փոթորիկը դադարած էր։ Միայն անձրեւի քանի մը թանձր հատիկներ կը տեղւային եւ երկնից կամարին վրայ լուսնոյ գու- նատ սկսեալով կը կուռէր ամպոյց ահագին զանգուածներուն հետ՝ որ թռչելով ի փախուստ կը դիմէին։

«Երեւեմ մը,» գրեց օտարականը։ Լուսնոյ ճառագայթ մը ծագեցաւ. մեռելոյն կերպարա- նաց վրայ. «Տէր Աստուած, Միքայէլ Շուգէլքոյի — մեռեալ — սպանեալ։»

Անշարժ կեցաւ օտարականը դիակին առ- ընէր։

«Մայրիկ։»

Մօտէն կու գար լացող տղու մը ձայնը։ Մարդն ապշած՝ դարձաւ չորս կողմը նայեցաւ։

«Այս ահաւեր տեղը տղայ մ'ի՛նչ գործք ունի։»

Մանուկը գետնէն վերցընելով՝ բազկացը մէջ առաւ։

«Եկուր, գործախոտ, ըստ արտաքոյ կարգի զգածեալ. թէ եւ Կոստանդին ղեկավորոյ լաւ տղայ հոգացող չէ, բայց զբեղ կը խնամեմ, որչափ կրնամ։ Ապահով՝ շուտով պատսպարան մը կը գտնենք։ Յայտնի է որ հօրդ օգնել ալ անհնար է։ — Աստուած գիտէ որ պոպոխի բան մը չէի ուզեր։ Միքայէլ թէ եւ թնամիս էր, բայց իւր մահն ինծի մեծ ցաւ պատճառեց։ Դուն անոր վիճակին վիճակակից չես ըլլար։»

Պատեց մանուկն՝ որ լալը դադարեցնելով՝ ոչ աներկիւղ աչքերը օտարին էր յայտած, եւ իւր պաշտպանելոյն հետ սկսաւ անտառին մե- լէն ճամբան շարունակել։

* * *

«Լաֆոն, բան մը չես տեսներ, բան մը չես լսեր. երկիւղէս կը մեռնիմ։»

Կոմսուհին տեսնէ կարմրած այտերով բազմած էր իւր թիկնաթոռին վրայ եւ իւր հրաջայտ աշուրները տան հաւատարիմ բարե- կամին էր բեւեռած՝ որ օտարահայտն առջեւը կեցած՝ իւր խուզարկու աչքերն հեռուն ուղղած էր։

«Բան մը չեմ տեսներ, բան մը չեմ լսեր, Տիկին, բայց ամէն վայրկեան կրնան հասնիլ։ Համբերութիւն, երկայնամտութիւն։»

«Ինչպէս սիրով կ'աղաչէի որ Միքայէլին դիմացն երթայիր, բայց չեմ կրնար եւ պէտք չեմ առանձին մնալ. իսկ ծառայ յղել չեմ համարձակիր։ Միքայէլ կարելի է թէ երկիւղաւ չափազանց համարի եւ վհատի. երբեք այսչափ ուշացած չէր։»

«Թերեւս փոթորիկն պատճառաւ Օրլէանէ ցարդ մեկնած չէ եւ վաղն առաւօտ կանուխ պիտի հասնի Ալեքսիի հետ։»

«Ի՛նչ, միւրիկն այն ատեն իւր բար- ձրութեան կիտին հասաւ, երբ ինք պէտք էր որ կէս ճամբան ըլլար։ Չեմ կրնար ալ տողալ, Լաֆոն, գնա՛ ձիով։»

Քարտուղարն ուրախութեան ձիւ մը հանեց, «Հնո՛ւ, — մատուցները հեռուն կը ցուցնէին — հոն հեծեալ մը. բան մ'ունի առջեւը՝ որ Ալեքսին պիտի ըլլայ, լաւ պատեալ պիտի ըլլայ ընրմ վերարկով, բայց —»

Արմանտ ելելու շարժում մ'ըրաւ, բայց անգործ մնաց իւր թիկնաթոռին վրայ։

«Ա՛հ, գրգռութիւնը՝ խեղճ անդամոցս իրենց ծառայութիւնը զանալ կու տայ, կը հե- ծէր. բայց ի՛նչ է, Լաֆոն։»

«Ալիւշ, ունիւշ, կարելի է թէ սխալած ըլլամ. ուրիշ, օտար հեծեալ մ'ալ կրնայ ըլ- լալ՝ որ գիշերը պատասպարան խնդրէ։ Թաշլ տուէր որ վայրկեան մը հեռանամ։»

Իւր սովորութեան բոլորովին հակառակ՝ առանց կոմսուհւոյն հաւանութեան օպասելու մեկնեցաւ իցէն։ Հաւատարիմ բարեկամին խո- վութիւնը կոմսուհւոյն աչքէն վերկապած չէր. անպատում երկիւղ մը գրաւած էր իւր անձը։

Անմիջապէս գուռը նորէն բացուեցաւ, եւ Լաֆոն բոլորովին գունատած եւ մանուկը բազ- կացը վրայ բարձած ներս մտաւ։

Միայրը տղան յափշտակելով համբոյրնե- լով գողցեա ծածկեց։ «Դարձեալ քովս ես, սիրելիս, մրկալից օդն իրեն փնտ մ'ըրած չէ, պնպէս չէ՝ — բայց — աւուրները չորս կողմը կը նայէին — բայց ո՛ր է հայրդ, ո՛ր է այրս։ Լաֆոն, Միքայէլ ինչու չի գար։»

Քարտուղարն իւր զօրութիւնի մի հաւաքե- լով ըսաւ. «Անուագրամ Տիկին, կոմսը միտանդ չէ. դէպք մը զինք Օրլէան մնալու ստիպած է։»

«Ի՛ր ատեն, գրեց կոմսուհին անկարա- գրելի երկիւղով մը, Միքայէլ իւր որդին օտա- բականի մը ձեռք չ'առաքեր։ Ձեւ մեծապէս կը նեղես կը խուես այս անստուգութեամբ, Երանի՛ թէ խօսիլ կարենայիր, որդեակ, գուն ճշմարտու- թիւնը մօրմդ չ'էիր ծածկեր։»

Յանկարծ կանգ առաւ կեցաւ: Աշուրները մանկան բաց կապտագուն զգեստին բեւեռեալ կը նայէին: Նրոք կարմրագոյն բիծ՝ լուսաւոր յատակին վրայ կը նշմարուէր: Եթէ Լաֆոն ոտներով մանուկը չըսէր, գետին կ'իջնար տղան կոմսուհւոյն ձեռքէն: Կոմսուհին կաթնուածաշար եղածի պէս կը տատանէր:

«Երազս, երազս: Որպէսզ ոգեստին վրայ արեան բծեր կան: Միջայել մեռած, սպանուած է:»

«Ի սէր Աստուծոյ, քանջեք, արիացեք, կը պաղատէր Լաֆոն: Չեր որդւոյն համար քաջութեամբ եւ արիութեամբ տարէք այս փորձանքին: Դժբախտութիւն մը պատահած է, կոմսն ոճրագործութեան մը զոհ եղած է, բայց ոճրագործը կը գտնենք:»

Դաժան կերպով կը նայէր թշուառ կնիւր խօսողին եւ կարծես թէ անոր խօսքերն իւր լսելիաց դատարկ ձայնի պէս կը հնչէին: Յեղա-կարծումն կերպարանքը խաթարեցաւ, իբր թէ ջրաձգութիւն ունենար, ձեռքը բարձրացնելով՝ վառարանին վրայէն հայելին կը ցուցնէր:

«Հոն է մարդասպանը, գոչեց, հոն: Արիւն-նախանձ, տղան ալ կ'ուզես:»

Հայելւոյ մէջ Կոստանդինը Անսփոքոյի տգոյն կերպարանքն նշմարած էր՝ որ դրան ետեւը կեցած՝ անկայտնի ցաւակցութեամբ թշուառ կնիւր յուսահատութիւնը կը գնէր: Հիմալ ժաւմանին էր, որ Անսփոքոյ յառաջ անցնէր:

Անսփոքոյ նրբալուրտ մէկն էր՝ պայծառ աշուրներով, գեղեցիկ եւ կենդանի դիմք: Իբր թէ Մեգուսայի գլուխն իրեն նայէր, այնպէս կը խորշէր տիկինն անկէ: «Մի՛ մերձենա՛ր, մի՛ մերձենա՛ր, կը գոչէր կոմսուհին լի բարկութեամբ եւ սաստիկ զգուանքով: Արիւնաթաթաւ է ձեռքդ — տղաս ազատեցէք, տղաս փրկեցէք:»

«Կոմսուհի՛ Արմանտ, ինձ լսեցէք, սկսաւ ուսար: Կ'երգնում ձեզ, որ բորբոքովն անմեղ եմ: Զամբան՝ երբ փափոզէ Օրլէան գացած միջոցին անտառին մէջ մոլորեցայ, Միջայելին ա-րիւնտ մարմինը գտայ: Գետնէ վերցուցի հեծե-ծող տղան եւ հոս բերի:»

«Անմեղին ինչպիսիւր համար շնորհակալ ըլլալու եմ քեզ, մարդասպան», աղաղակեց եղկելին: «Լաւ կ'ըմբռնեմ քու անխիղճ խաղդ. կ'իմանամ որ յՕրլէան դարանակալ եղած ես այնպէս, ինչպէս որ վաղիս իւր որսին դարանա-կալ կ'ըլլայ. ամուսնոյս տեւեւն ես ինկած գի-շերը՝ որ կը ծածկէ բազմաթիւ սպանութիւններ եւ անհամար ոճրագործութիւններ: Ի գլուխ

հանցիւր վերջինգործեանդ երգումը, զոր ըրած էիր մեր եկեղեցիէն տուն դարձած միջոցն՝ ըսելով. «Յիշէ՛ Մայիսի տասնութեցը:» Եւ կը համարձակին շոշոփել անարատ տղան այն ձե-ռուներով, որոնքմէ մանկան հօր արիւնը կը կաթէ: Թող յերկինս ընդդէմ քո բողոքը դո՛հ, իսկ աշխարհքիս վրայ ըլլաս անիծ — »

Մուր եւ բարձրածիչ աղաղակ մը վերջ դրաւ խօսքին եւ արեան ալիք մը բերնէն ելլե-լով իւր սպիտակ զգեստը կարմիր ներկեց: Մա-րած մնաց թիկնաթուին վրայ:

Լաֆոն շփոթած եւ սարսափած՝ հնչեցող զանգակը: Արագութեամբ օգնութեան հասնող ծառայից մէկն էր եւ Գրիգորովիչ՝ որ կողմնա-կան ճամբաներով առանց իմացուելու գլխակ էր հասած: Անսահման էր ասոր ցան ու անյու-ստութիւնը: «Օրլէան կ'երթամ եւ բժիշկը կը բերեմ, գոչեց, նոյն իսկ եթէ հարկ ըլլայ որ զանիկայ իմ ձիուս վրան առնում:» Անմիջապէս գլուխ ելաւ եւ առժամայն լսելի եղաւ սուրացող ձիուն տրոփիւնը:

Անսփոքոյ դարձաւ Լաֆոնին՝ որ հօգույ ներքին ցաւող պատկեր մ'եւ մեռեալագոյն կոմ-սուհւոյն առջեւը ծուր գրած էր, ըսաւ. «Տէր իմ, Չեր կերպարանքը բարութիւն կը ցայտէ. պիտի իմանաք թէ — »

Բայց Լաֆոնին միտքը խորհրդով մը մի-այն կը զբաղէր. կոմսուհին կը մեռնէր եւ այն մարդը՝ զոր նա իւր ոխերիմ թշնամին կը կոչէր, անոր քովն էր: Չեռքն երկարելով գլուխ ցու-ցուց: «Ի բաց, ըսաւ խստութեամբ, դատա-տանք պիտի որոշեն ճշմարիտը. այս սեղը մի՛ պղծէք:»

Կոստանդին գլուխ ծռեց: «Կ'երթամ, ըսաւ մեղմով. վայ ինձ, որ թեթեւամտութեամբ ըսած մէկ խօսքս այսպիսի զարհուրելի եղանակաւ իզմէ վրէժ կ'առնու: Աստուած այս տեղույս միտմա-րութիւնն եւ օգնութիւնն աւաքէ:»

Վերջին անգամ մ'ալ նայեցաւ ցաւալից կնիւր՝ որ անզգայ եւ անշարժ երկարած էր բազ-մոցին վրայ, եւ ապա հեռացաւ սրահէն: Գաւիթէ իջնալով՝ ձին համետն առաւ: Չին որչափ ալ յոգնած ըլլար, հարկ էր նորէն գիշերային եր-թալ, վառն զի իւր տէրը չէր կնիւր երկար ա-տեն հոս մնալ: Անսփոքոյ Օրլէան տանող ամե-նակարճ ճամբան տեղեկացաւ: Դեռ այդքան մե-րկացած չէր, երբ՝ այս քաղաքն իրեն համար պատրաստեալ բնակարանը հասած էր: Մաստիկ խոնջ, սրտաբէկ եւ պարտասեալ մարմնով ան-հաստատ քայլերով խուցը մտաւ:

Սեղանին վրայ՝ Ռուսիոյ կայսերական կրն-
քովն կնքեալ նամակ մը գտաւ. եւ հապճեպով
բանալով՝ մեծն Վատարինէէ ստորագրեալ հրա-
մանագիրը կարգաց՝ որ իրեն անյապաղ փեղերս-
պուրկ դառնալ կը հրամայէր՝ պաշտօնարանին
մէջ կարեւոր պաշտօն մ'ընդունելու:

* * *

Տաներեցն Հուզէլբըյի կոմսուհւոյն Եկե-
ղեցւոյ վերջին միլիթարութիւններն մատուցա-
նելով հեռացաւ հիւանդին սենեկէն: Գեռ բժիշկն՝
որ Օրլէանէ պիտի գար, հասած չէր: Կոմսուհին
անկողին մտած եւ իւր տկար նայուածքն՝ իւր
մահուան անկողնոյն առջեւ ի ծուներ ինքն քար-
տուղարին եւ իցին մէկ կողմի կեցող սենեկա-
պան կանանց եւ ծառայոյց ուղղած էր:

«Մի՛ տրամիք, սիրելիք, ըսաւ կոմսուհին
տկար ձայնով, լաւ է ինձ: Քէշ մը վերջն ան-
մոռանալի ամուսնոյս հետ կը միանամ եւ գիտեմ
թէ որդիս հաւատարիմ ձեռաց մէջ է: Լաֆօն
— մեղմ յառաջ տարաւ — կ'ուզէի քեզի հետ
առանձին խօսիլ:»

Քարտուղարին ձեռքը ըրած նշանը՝ զամեն-
քը իցէն անձայն դուրս հանեց: Կոմսուհին մեծ
շունչ մ'առնելով՝ գոցցես կ'ուզէր ինք զինք կա-
րեւոր յանձնարարութեան պատրաստել:

«Վիկտոր, ըսաւ եւ Լաֆօն սարսուռաց. —
վասն զի կոմսուհին երբեք զինք՝ մկրտութեան
անուամբ չէր կոչեր. — Վիկտոր, գիտեմ թէ
ինծի հաւատարիմ եղած ես եւ անշահասէր ես,
կը յուսամ թէ այսպէս ալ կը մնաս մեռնելէս
ետքը: Ալէքսիս — առանձին է, բոլորովին ա-
ռանձին եւ թողեալ Լքեալ յաշխարհի — կ'ըլ-
լաս բարեկամ, ուսուցիչ եւ հայր:»

«Այո, բարեկամ, ուսուցիչ եւ հայր՝ օգ-
նութեամբ Աստուծոյ,» կրկնեց Լաֆօն գողգո-
լուն ձայնիւ:

Հիւանդը գլուխը ծռեց գոհութեան ճա-
ռագալթ մը պայծառացուց այն գունատ եւ դեղ-
նեալ կերպարանքն՝ որուն վրայ մահն արդէն
գրողման էր իւր նշանը:

«Որդւոյս ժառանգութիւնը մեծ բան մը
չէ, գեաւարութեամբ յարաւ կոմսու-
հին, առ առաւելն՝ շքեաւոր կեանքէ մը զինք
կրնայ ազատել. — քեզ կը յանձնեմ սոյնը:
Եւ հիմայ իմ վերջին կամքս լսէ. Աստուած զօ-
րութիւն տայ, որ կարենամ խօսիլ:»

Արեան նոր թիթեւ ալիք մ'իւր շրթուր-
ներուն եզերքէն դուրս ելաւ, բայց կարծես թէ
այս մահաբեր հարուածը հիւանդին սիրտում
պատճառեց:

«Վիկտոր, որդիս այն մարդուն մոլեգին
կատաղութենէն ազատէ՝ որ անոր ծնողաց սպա-
նիշն եղաւ: Սոյն անձին ատելութիւնը մեղմով
չի՞նք չէ. վայ է, եթէ իւր ձեռքն օր մ'Ալէք-
սիին ալ հանդիպի: Լաֆօն, լսէ պատուէրս. Որ-
դւոյս անունն կենդանեաց մէջն անհետ ըլլալու
է, ինչպէս եղած է իւր հօր անունը. քու անունդ
անոր տուր: Վիկտոր, թէ եւ անունը աշխու-
կանի չէ, բայց ազնիւ է: Ալէքսի՛ մինչեւ իւր
քսանուհին գերորդ տարին իւր զարմը չգիտնայ,
Սոյն տարիքին հասած ժամանակ՝ այր է, թող
իմանայ նոյն ատեն այս տան հանդիպած զժառա-
տութիւնը. նոյն ատեն իրեն տուր ամուսնոյս
երկամեայ արկղիկն՝ որ իւր սր ազգատոհմը ըլ-
լալուն վաւերագրերը կը բովանդակէ: Լաֆօն,
կաղամար ու թերթ մը թուղթ տուր. թեւս
բռնէ — գրելիքս սող մըն է:»

Լաֆօնին օգնելով եւ ամբողջ գորութիւն-
ներն ի մի հաւաքելով՝ գրելիքէ անընթեան
զրոյժ Լաֆօնին բռնած սպիտակ թղթին վրայ
սող մը գրեց եւ ստորագրեց — գրիչը ձեռքէն
ինկաւ, պաղ քրտինքն պատեց իւր կերպարան-
քը — Լաֆօնին հեղած արտասուաց կաթիլինե-
րը՝ մեռնողին փայտացած մատուրներուն վրայ
կ'էնայային:

«Հիմայ կը լննայ, չունչ մ'առաւ, ալ չեմ
կրեր. Լաֆօն, եթէ ստիպէ՛ պարագայ մը պա-
հանքէ եւ կամ եթէ ամուսնանալ ուզէ, արկղի-
կը կրնաս աւելի կանուխ տալ:»

Արեան նոր ալիք մ'ընդ միշտ ընդհատեց
իւր խօսքերը:

Հրաւիրեալ բժիշկը եկաւ. բայց վանճա-
նելոյն անշնչացեալ մարմինը միայն գտաւ: Սաս-
տիկ սգոյ եւ արտմութեան անկեղծ նշաններով՝
անշնչացեալ մարմնոյն առջեւ ննրագրած էր
Գրիգորովիչ. յետոյ Լաֆօն թողութիւն խնդրեց
զինք վշտացուցած ըլլալուն: Ռուսը բոլորովին
փոխուած կ'երեւար: Վրէժը թէ Հուզէլբըյի կոմ-
սին կամաց համաձայն Ռուսաստան դառնալ
կ'ուզէ, միայն կը պապէր իւր տերանց մարմինը
վերջին հանգստարանին յանձնելու տխուր հան-
դիսին մասնակցելու:

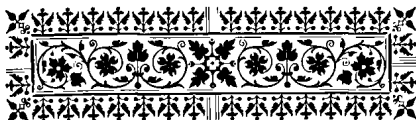
Գաղատասանք՝ որ մարդասպանը խնդրելու
սկսած էին, նշանաւոր արդիւնք մը չունեցան.
Երբեք է թէ Կոստանպին Վեմվորեոյ կոմսին ա-
նունը բերնէ բերան կը ջըմբէր, բայց ռուս ազ-
նուականն՝ կայսրուհւոյն հրամանաց հպատակե-
լով՝ մեկնած էր Գաղղիայէն:

Բայց ո՞վ կը յանդգնէր զանիկայ այս ա-
րկնահեղ գործոյն հեղինակ համարելով եկա-

կոչ ընել: Նոյն ժամանակուան ծառայական դատաստանները չէին համարձակիր հզոր կայսրուհւոյն պաշտպանելոյն ձեռք կարկառել:

Ըրգեղնային կոմսն սպանողնանանթ մնաց. եւ Նոյն ժամանակները գաղղիոյ մէջ ծագած խառնաշփոթութիւնք՝ ի սպառ մոռցընել տուին այս արիւնհեղութիւնը:

(Շարունակելի)

ՄԵԼԻՍԻՍ

ՆՈՐԱՆՈՒՐԵ

Փարիզ Լինտոն Հենանդընի կայսեայ:

Լնցեալ ամիս Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ շինուած հեռաձայնական հաղորդակցութիւնն սկսաւ գործել: Մասընէի նորագոյն օպերան «Մորգը» ի Փարիզ ներկայացուած ժամանակ՝ Լոնտոն բազմութիւն ունեցողներու ձեռքաւ: Ասով միանգամայն տեսնուեցաւ՝ որ երաժշտութիւնն հեռաձայնի ձեռքը պնդեց ի հեռու տեղեր ալ ամենայն ճշգրտութեամբ կը լսուի:

Պարսոնի սօտ անրագոյն անթիւնանք մը:

Ընցեալ ամսոյ 22 ին Բեդերսպուրկէն կը հեռագրուի որ Պարսոնի մօտերն շատ հարուստ նաւթաշարք մը գտնուած է: Այս հանքն վերջին երկու հարիւր ունէ մէջ ամէն որ 5000 տակառաշափ նաւթ կը քղէ: Եւ այնպիսի ստատիսթեամբ կը հոռէ՝ որ արդէն փոքրիկ գետ մը կազմուած է: Հազարաւորք կը գինին Պարսոն՝ տեսնելու այն հոսանքն, որ տնտեսապէս ունիւց հոսանք մը պիտի ըլլայ այն ընկերութեան համար, որ զայն գտած է: Այս գիւտին առաջին հետեւութիւնն այն եղաւ՝ որ նաւթի գինն 30 առ հարիւր նուազեցաւ:

ՏՆՏԵՍԱՎՈՆ

Դռնաւտած իւղանկարը անորոգել:

Վառնատած իւղանկարին նախկին փայլը յառաջ բերելու համար պէտք չէ որ միայն ջնարակով օժնէք, այլ բաւական է միայն հետեւեալ միջոցը: Իւղանկարը տափակ եւ ըստ բաւականի մեծ արկեղ մէջ գիր. եւ գինւոյ սգոյ մէջ թրջած բամբակեայ լաթով ծածկէ: Ըոգիացմամբ յառաջ եկած գինւոյ ոգւոյն գոլորշին ջնարակին հետ միանալով՝ դարձեալ փայլը կը նորոգուի, որ ոչ թէ փնացած՝ այլ միայն տկարացած էր: Քիչ մը վերջը պատկերը պայծառ, փայլուն եւ նոր ջնարակածի պէս կ'ըլլայ:

Դնաւտի արատը համէ:

Կեռասի արատը ձեռքէ ու սպիտակեղէններէ հանելու համար գինեղարք թթու թափելու է

արտօր վրայ. երբ արատն սկսի կարմրիլ՝ վրան ջուր հեղու եւ մինչեւ որ բոլորովին անհետանայ: Թառաւաղոյն պէտք չէ երբեք ջուր գործածել: Այսպէս կը հանեն նաեւ թանաք արատը:

Մանանթոն յոյժը մոնանթոն դիմ միջոց:

Ճանճերը խցերէն վառնուելու մի միակ միջոցն է տան շրջա կողմը տղենւոյ թփեր տնկել: որովհետեւ թէ ծանծեան եւ թէ մեղուկներն այս տնկէս կը վառնան: Բայց առաջ՝ տղենւոյ թփեր իբր պարտիզի զարդ կը գործածուին: ուրեմն զատիկը տնկելը դժուարին բան չէ: Իսկ սենեկաց համար կը յանձնուի՝ ոսկեշուշանի (Lilium auratum) ծիւղը. որ իւր զօրաւոր, բայց մարդուն հաճոյական հոտով ծախները կը վանէ: Lilium auratumը կարծիք եւ քաղաքական շուշանն է, զոր առ հասարակ ամէն ճարտնական առարկայից վրայ նկարեալ կը տեսնենք: Այս ծաղիկը կը յիշեցնէ մեզի՝ մեր սպիտակ շուշանն ու թրատակը (Amaryllis), որոնցմէ ծաղնականը քիչ մ'աւելի մեծ է: Այս տունին ի ճարս՝ առ հասարակ իբրեւ ծանծ'կան կը գործածուին:

Թղթալից քարան:

Թուղթը կտոր կտոր կտրէ՝ գրեթէ եղնգան չափ, եւ բարակ բարձի երեսի մէջ լեցուց: Թղթալից բարձերն ապա ժամանակներն աւելի զով եւ փեարեայ բարձերն աւելի լաւ կ'ըլլան: Լրագրաց հնացած թուղթն՝ իւր անհաճոյ հոտով բարձի չի յարմարի: Գորշ եւ սպիտակ թուղթն, հնացեալ նամակն եւ նամակածարներն կրնան գործածուիլ: Որչափ թուղթը ամր կտրուած է, այնչափ առաւել լաւագոյն կ'ըլլան բարձերը:

Դիմ կարասիք փայլեցընել:

Փոխանակ կահ կարասիքն ըստ սովորականին պարզ քարիւղով փայլեցընելու, լաւագոյն է՝ տաքցած քարիւղի մէջ քարիւղին 1/5 ին շափ սպիտակ երկրամմ լաւել: Այս խառնուրդը պարզէն ետեւ կրնայ կահ կարասիքը փայլեցընելու գործածուիլ: Կահ կարասիքը 24 ժամ անընդհատ տառտելով լաւեմով շփուելով՝ զարմանալի փայլ կը ստանայ:

Պատկերաց շրջանակը մարմը:

Ա՛ռ 5 կրամ անուշադրի ոգի եւ 40 կրամ ածառի ոգի եւ խառնէ: Ալտփան մէջը թրջէ եւ ստով շըջանակը մեղմով շփէ:

Ուկիծրաց թնկոս:

Երբ ոսկերաց բեկմամբ միտակալ մասը յանկարծ անգործածական ըլլայ, եւ կամ ոսկեր խաղալիք չունեցող մասն անընտան կերպով շարժի, միտ զննելու է որ բեկեալ անդամը մինչեւ բժշկին դալը հաստատուն յենարան մ'անենայ: Երբեք զի ոսկերաց խախտով յառաջ չգայ: Բեկեալ անգամները թաց լաթով պատեն՝ առաջին ազդու եւ գիրէն դարմանն է:

Զրոտահարութիւն:

Աճէնէն աւելի երիտասարդներն ենթակայ են ցրտահարութեան, որուն պատճառը մեր մորթոյն փափկակալմութիւնն է: Երբ մէկին ընդունակ է ոչ ձեռնոցն եւ ոչ ձեռնամուշտանից օգուտ ունի: